

UNIVERZITETSKA BIBLIOTEKA ZENICA OD TRADICIONALNOG KA VIRTUALNOM

THE ZENICA UNIVERSITY LIBRARY: FROM TRADITIONAL TO VIRTUAL

Aras Borić

Univerzitetska biblioteka u Zenici
University Library, University of Zenica
72 000 Zenica
aras.boric@unze.ba

Sažetak:

U članku se predstavljaju okolnosti u kojima je osnovana Univerzitetska biblioteka u Zenici, posebno u svjetlu integriranog univerziteta i bolonjske reforme visokog obrazovanja. Posebna pažnja posvećena je izazovima pred kojima stoji novoosnovana biblioteka i njen budući razvoj, te iskustvima univerzitskih biblioteka u razvijenom svijetu.

Ključne riječi: univerzitetska biblioteka, integracija bibliotekâ, Bolonjska deklaracija, COBISS

Abstract :

The article presents the circumstances in which the Zenica University Library was founded. This particularly refers to the concept of integrated university and to the Bologna reform process in high education. Special attention was paid to challenges facing the new founded library and its prospects as well as to experience of university libraries in developed countries.

Keywords: university library, integration of libraries, Bologna Declaration, COBISS

Iako najmlađi u našoj zemlji, Univerzitet u Zenici nije nastao nimalo slučajno. U teškim poslijeratnim vremenima, on je prirodno iznikao iz skoro poluvjekovne tradicije visokog školstva u »gradu čelika« i za razliku od drugih, ponekad na brzinu »sklopljenih« univerzitskih središta, zenički univerzitet samo je zaokružio svoju već postojeću i vrlo razvijenu akademsku, administrativnu i logističku infrastrukturu. No, »rađanje« još jednog univerziteta u Bosni i Hercegovini, između ostalog, uključuje i »rađanje« jedne biblioteke, a njene »porođajne muke« simbolički zrcale opće stanje u bosanskohercegovačkoj bibliotečkoj djelatnosti u svjetlu obeshrabrujućih političkih, ekonomskih i kulturnih prilika.

Ipak, formalno-pravni uvjeti u kojima je ova biblioteka nastala nisu bili nimalo nepovoljni. Univerzitet u Zenici, pored Tuzlanskog, jedini je bosanskohercegovački integrirani univerzitet, što je jedan od glavnih zahtjeva bolonjske reforme visokog školstva i približavanja naše zemlje europskom akademskom prostoru. Integrirani univerzitet znači da fakulteti više nemaju svoj pravni subjektivitet koji je nakon integracije prenesen na razinu Univerziteta, koji tako postaje jedinstvena javna ustanova, a fakulteti njegove organizacione jedinice. Ovaj proces faktički je doveo i do stvaranja univerzitske biblioteke. Za razliku od ostalih univerziteta u BiH, gdje su univerzitske biblioteke samostalne ustanove potpuno odvojene od fakultetskih biblioteka, zenički slučaj, bar za sada, jedinstven je i pionirski. Sve fakultetske biblioteke koje su do integriranja univerziteta djelovale samostalno, u okviru svojih matičnih ustanova, sada su postale odjeljenja, to jest organizacione jedinice Univerzitske biblioteke. (1) Doduše, cijela integracija bila je prilično olakšana samom činjenicom da univerzitska biblioteka ranije nije uopće ni postojala. Ali u nekim drugim našim univerzitskim središtima proces će biti svakako složeniji jer će bolonjska obaveza integriranja univerziteta dovesti i do problema sjedinjenja fakultetskih biblioteka sa već postojećim univerzitskim bibliotekama. A proces svake integracije ujek je pomalo bolan i nosi neminovne otpore promjeni postojećeg stanja. Napomenimo samo da se pred sličnim izazovima nalaze i univerzitske biblioteke u našem susjedstvu, gdje recimo u Hrvatskoj Sveučilište J. J. Strossmayer u Osijeku svoju univerzitsku biblioteku, odnosno sveučilišnu knjižnicu, definira kao »ustanovu u sastavu sveučilišta koja se osniva kao središte jedinstvenog sveučilišnoga sustava« koji »obavlja sve knjižničnoinformacijske zadaće i poslove za obrazovne i znanstvenoistraživačke potrebe Sveučilišta i čine ga sve knjižnice Sveučilišta«. Na sličan način ustroj bibliotečke djelatnosti riješilo je i Sveučilište u Rijeci, iz čega J. Petrak i T. Aparac-Jelušić na kraju zaključuju kako se »modeli knjižničnih službi i usluga koji su postavljeni fleksibilno, brže, jednostavnije i bez većih poteškoća osvremenjuju, odnosno prilagođavaju zahtjevima za novim oblicima organizacije akademske nastave i znanstvenog rada.

Drugi pak modeli, zastarjeli, rigidni i izdvojeni iz glavnih razvojnih tijekova matičnog sveučilišta uranaju sve dublje u probleme». (2)

Pomenuta integracija Univerzitetsku biblioteku u Zenici dovela je pred niz strateških pitanja koje je trebalo odmah riješiti – na koji način integrirati fakultetske biblioteke u jedinstveni sistem, a da se pritom zadovolje aktualni svjetski trendovi u univerzitetskom bibliotekarstvu. Pritom treba imati na umu i neke naslijedene nepovoljne okolnosti – organizacione jedinice su neravnomjerno razvijene i raspolažu neujednačenim obimom fonda; obnova fonda nije bila koordinirana nego se odvijala po inerciji; tokom rata izgubljen je stručni bibliotečki kader, pa se u pojedinim organizacionim jedinicama stručna obrada građe uopće ne vrši; značajan broj organizacionih jedinica su tek osnovane biblioteke na tek osnovanim fakultetima, što je izazov samo po sebi (3)... Uzrok svega navedenog jeste djelimično i stoga što su biblioteke, prije osnutka Univerziteta u Zenici, bile »pod kapom« udaljenog i decentraliziranog Univerziteta u Sarajevu, na kojem nitko nije radio na koordiniranom razvoju ukupne bibliotečke djelatnosti.

No, sretna je okolnost što nove informacijske tehnologije i bolonjska struktura integriranog univerziteta stvaraju vrlo povoljno ozračje za razvoj univerzitetske bibliotečke djelatnosti. Umjesto da se postojeći fond, »rasut« na nekoliko lokacija, objedini na jednom mjestu u okviru univerzitetskog kampusa, menadžment Univerziteta odlučio se za mnogo bolji i moderniji pristup koji Univerzitetsku biblioteku vodi ka njenoj virtualizaciji. Ona će se razvijati kao policentrični model biblioteke koji se sastoji od nekoliko odjeljenja uokvirenih jedinstvenim bibliotečko-informacijskim sistemom, čije će se središte nalaziti u Rektoratu. Iskustva u razvijenom svijetu pokazuju kako su univerzitetske biblioteke sve manje tradicionalne glomazne ustanove za posuđivanje knjiga, a sve više fleksibilna središta virtualnih arhivâ i katalogâ u kojima su izvori globalnog znanja kontinuirano *online* dostupni. Drugim riječima, »u Europi se sve više prihvata angloamerički model biblioteke kao centra za učenje, koji je tjesno povezan sa računarskim centrom, studentskim službama matičnog univerziteta, izradom i održavanjem prezentacija na mreži, naučnim informacijama, uz postojanje elektronskih i klasičnih bibliotečkih službi. Obrazovanje korisnika obavlja se preko kurseva uživo i *online* uz pomoć modula koje pripremaju bibliotekari specijalisti. Uloga univerzitetskih biblioteka u budućnosti vidi se prije svega kao centralnih mjesta za izgradnju i održavanje digitalnih arhivâ institucija koje treba da

obrazuju korisnike da što bolje iskoriste sve dostupne informacije«.(4)

Očito, veličina i značaj neke biblioteke u razvijenom svijetuviše se ne mjeri brojem jedinica knjižne građe nego brojem ostvarenih virtualnih kontakata i koliko su nekoj biblioteci dostupni globalni izvori znanja. U uvjetima u kakvim se Univerzitetska biblioteka u Zenici trenutačno nalazi, takvi planovi mogu se činiti odveć optimističnim. Ali na jednom manjem i fleksibilnom univerzitetu kakav je zenički, uz stalno specijalističko obrazovanje bibliotekara i knjižničara, nije nemoguće razvoj Univerzitetske biblioteke usmjeriti ka dosezanju elektronskih izvora znanja. U skoroj budućnosti to neće biti ništa neobično, pogotovo ako se ostvare projekti poput onog kojeg planira Google, a koji se odnosi na skeniranje, digitalizaciju i postavljanje na Internet najmanje jedne trećine knjiga registrovanih u WorldCatu, najvećem svjetskom kooperativnom elektronskom katalogu.(5)

S druge strane, također ni problem umrežavanja svih organizacionih jedinica biblioteke u jedinstven bibliotečko-informacijski sistem nije nerješiv. U tom kontekstu, javlja se i pitanje eventualnog uključivanja Univerzitetske biblioteke u COBISS mrežu, koja se u ovom momentu čini najboljim rješenjem za mnoga otvorena pitanja. Uključivanjem u Virtualnu biblioteku BiH na jedinstvenoj platformi COBISS-a, Univerzitetska biblioteka u Zenici ne bi se samo priključila mreži nacionalnih bibliotečkih informacijskih sistema, nego bi započela i sa automatiziranim normiranim uzajamnom katalogizacijom i izgradnjom digitalnog, ali i linijsih kataloga. COBISS se u ovom slučaju pokazuje kao najpogodnije oruđe pomoću kojeg se organizacione jedinice mogu uvezati u jedinstveni sistem Univerzitetske biblioteke jer bi se građa mogla obrađivati na više lokacija. U virtualnoj formi Univerzitetska biblioteka putem OPAC-a bila bi uključena u regionalne/svjetske tokove razmjene bibliografskih podataka, te postala prvenstveno informacijska ustanova i dio »umreženog svijeta«, što bi inače trebala biti najvažnija odlika svake suvremene biblioteke.

Jedine kočnice ovakvom razvoju Univerzitetske biblioteke očituju se u problemima koji muče većinu bosanskohercegovačkih biblioteka – nedostatak stručnog kadra, kronično nedostajanje finansijskih sredstava, naš konzervativni mentalitet koji se manifestira kroz otpor prema bilo kakvim promjenama i kroz fobije od digitalizacije i kompjuterizacije uopće. U otežavajuće okolnosti možemo svrstati i nedostatak bibliotekarskih društava koji bi pružali potporu većoj profesionalizaciji bibliotečke struke, nepostojanje mogućnosti za tzv.

Čitaonica Biblioteke Metalurškog instituta „Kemal Kapetanović“, Zenica

permanentnu specijalističku naobrazbu bibliotekara koja bi ih postupno pretvarala u informacijske stručnjake, nedostatak recentnih bibliotečkih standarda... S obzirom da svjetska iskustva pokazuju kako se bibliotekari sve manje druže sa gutenbergovskim knjigama, a sve više sa elektronskim izvorima informacija i digitalnim publikacijama, svaka bosanskohercegovačka biblioteka, pa i Univerzitetska biblioteka u Zenici, mora biti spremna za skori dolazak budućnosti i u naše krajeve.

Literatura:

- 1) Dr Filipi-Matutinović, Stela. *Budućnost visokoškolskih biblioteka : pregled stavova izloženih na Godišnjoj konferenciji LIBER-a*. Dostupno na:
<http://www.unlib.bg.ac.yu/bibliotekarstvo/skupstina.lat.php> (16. 11. 2006.)
- 2) Petrk, Jelka; Aparac-Jelušić, Tatjana. *Knjižnice na hrvatskim sveučilištima : tradicija i promjene*. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 48, 1 (2005)

Bilješke:

¹Trenutačno u sastav Univerzitetske biblioteke Zenica ulazi šest biblioteka na sljedećim organizacionim jedinicama Univerziteta: Fakultet za metalurgiju i materijale, Mašinski fakultet, Pedagoški fakultet, Pravni fakultet, Metalurški institut »Kemal Kapetanović«, te Islamski pedagoški fakultet kao pridružena članica. U skoro vrijeme trebala bi početi sa radom i biblioteka na Ekonomskom fakultetu, dok je Zdravstveni fakultet jedina organizaciona jedinica Univerziteta koja još uvijek nema vlastitu biblioteku. Od novembra 2006. godine u Rektoratu Univerziteta počeo je

sa radom ured Univerzitetske biblioteke kojeg vodi diplomirani bibliotekar i koja je glavno »čvorište« ukupne bibliotečke djelatnosti na Univerzitetu, čime je započeo proces stvarnog konstituiranja Univerzitetske biblioteke. Inače, Univerzitetska biblioteka raspolaže fondom od preko 50.000 jedinica bibliotečkog fonda, najviše iz domena tehničkih znanosti, od čega je više od polovine ukupnog fonda smješteno u biblioteci Metalurškog instituta, koja je sedamdesetih godina prošlog vijeka bila jedna od najmodernejših specijalnih biblioteka u bivšoj Jugoslaviji. Ukupna površina Univerzitetske biblioteke prelazi hiljadu i pol kvadratnih metara, uključujući i čitaonice, od čega oko hiljadu kvadrata pripada biblioteci na Institutu. Univerzitetsku biblioteku koristi više od 4.000 studenata, a u njoj trenutačno radi sedam uposlenika.

²Petrk, Jelka; Aparac-Jelušić, Tatjana. *Knjižnice na hrvatskim sveučilištima : tradicija i promjene*. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 48, 1 (2005), 13-30.

³Inače, prije rata u Zenici su postojala dva fakulteta (Mašinski i Metalurški) i Institut »Kemal Kapetanović«, pa i biblioteke u pomenutim ustanovama jedine imaju dužu tradiciju. Sve ostale fakultetske biblioteke, danas organizacione jedinice Univerzitetske biblioteke, nastale su sa svojim matičnim ustanovama tokom rata ili u teškim poslijeratnim uvjetima.

⁴Dr Filipi-Matutinović, Stela. *Budućnost visokoškolskih biblioteka : pregled stavova izloženih na Godišnjoj konferenciji LIBER-a*. Dostupno na:
<http://www.unlib.bg.ac.yu/bibliotekarstvo/skupstina.lat.php> (16.11.2006.)

⁵Ibid